

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN KEMAN İLE SESLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Mehmet AKPINAR**

ÖZET

Bu çalışmada, Türk halk müziğinin evrensel bir çalgı olan keman ile akademik bir düzeyde, sistemli ve bilimsel olarak nasıl seslendirilip yorumlanabileceği araştırılmıştır. Örnek olarak yirmi beş halk ezgisi seçilmiştir. Bu halk ezgilerini keman ile daha dinamik, daha etkili ve çağın gereğine uygun olarak seslendirebilmek için Türk halk müziğinin yapısı ve halk çalgıları ile çalınma yöntemleri incelenmiştir. Bundan sonra , örnek olarak seçilen halk ezgileri üzerinde yay ve parmak numaraları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar, bu konuda söz sahibi olan çeşitli sanatçı ve eğitimci kişilere çalınmış, onların görüş ve eleştirileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak, keman için bir “halk ezgileri” dağarcığı oluşturulmaya çalışılmıştır.

THIS RESEARCH IS ON PLAYING THE TURKISH
FOLK MUSIC WITH THE VIOLIN

ABSTRACT

In this study, at an academic level, we have systematically and scientifically, studied how to play and interpret the Turkish folk music with the violin, a universal instrument. As an example, 25 folk tunes selected. To play these tunes with the violin more dynamically and more effectively in modern techniques, its structure and methods of playing have been studied. Then on the folk tunes selected as examples, bowing techniques and finger numbers are studied. The new tunes have been played in front of authorities on education and musicians and corrections are made in the light of their critics and a small “Folk Songs” booklet has been prepared.

* Bu araştırma Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalında yapılan Yüksek Lisans tezinden alınmıştır.

**S.Ü. Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğr. Gör.

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili olduğu düşünülen Türk halk müziği, Türk halk çalgıları ve Türk halk müziğinin halk çalgıları ile çalınma ve yorumlanma yöntemleri gibi kavramlara yer verilmiş; daha sonra araştırmanın amacı ve önemi, temel sayıltıları ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

Türk Halk Müziği;

Türk folklorunun önemli bir dalı da halk müziğidir. Halk müziği denince; toplumların gelenek, görenek, duygu, düşünce ve zevklerini işleyerek dile getiren ve ait oldukları toplumların kültürlerini yansıtan sözlü ve sözsüz ezgiler akla gelmektedir.

Türk halk müziği denince ise akla; bütün bu özellikleri üzerlerinde taşıyan türküler, oyun havaları, uzun havalar v.b. halk ezgileri akla gelmektedir. Onların değişik düzenli bağlamaları ve yanık türküleri akla gelmektedir.

Müzik eğitimcisi Veysel Arseven bir yazısında halk müziğini şöyle tanımlıyor. “Bir sanat endişesi olmadan, halkın duygu ve düşüncelerini, sevinç ve acılarını, yiğitlik, göç, sevgi, sıla özlemi ve daha nice güncel yaşamın toplumsal olaylarını, sade fakat içten gelen ezgilerle anlatabilen ve halkın ortak yaşatma gücünün ürünü olan müzik, halk müziği kavramını içerir” (Arseven, 1977).

“Türk halk müziğinin en önemli özelliği toplumun malı oluşu, buna bağlı olarak da o toplumun ortak duygularını taşımasıdır. Halk müzikleri kaynakları itibarıyla her eser gibi ferdi olsalar bile, zamanla sadece yaratıcılarının unutulmalarından değil, halkın dilinde dolaşa dolaşa, meçhul sanatkârların elinde ve belleğinde şekil, hatta konu değiştirerek bireyselliklerini kaybederler. Buna folklorik oluşum (anonim olma) dönemi diyebiliriz” (Sürmen, 1982).

Sonuç olarak, Türk halk müziğini şu şekilde tanımlayabiliriz. Türk halk müziği; halkın yarattığı, tümüyle halkın gereksinmelerinden doğan, halkın sevincini, kederini, duygu, düşünce ve kültürünü en sade biçimde anlatan sözlü ve sözsüz ezgilerdir.

Türk Halk Çalgıları;

Türk halk müziği ve halk oyunlarının ayrılmaz bir parçası olan halk çalgılarının, Türk folkloru içerisinde önemli bir yeri vardır. Türk halk çalgıları deyince, “fabrika malı olmayan, basit araçlarla ve elde yapılan, akustik kanunlarına uymayan, standart kalıp ve ölçüleri olmayan ve birer etnogrofy malzemesi olan çalgılar anlaşılır” (Arseven, 1974).

Türk halk çalgılarını çalınışlarına göre dört grupta toplayabiliriz.

1. “Bağlama grubu: Küçükten büyüğe doğru, aynı zamanda tezene (mızrap) ile çalınanlar: Cura, Tanbura, Divan, Bas Divan, Tar.

2. Yaylı sazlar: Kemençe, Kabak kemane, Kâmança.
3. Vurmalı (Ritm) sazlar: Def, Koltuk Davulu, Blok Ritm, Darbuka, Kaşık, Davul, zil.
4. Nefesli sazlar: Mey, Kaval, Tulum, Sipsi, Zurna” (Turhan, 1992).

Türk Halk Müziğinin Halk Çalgıları ile Çalınma ve Yorumlanma Yöntemleri;

Türk halk müziğinin kendi doğal yapısını bozmadan, keman ile sistemli ve etkili olarak seslendirilme yöntemleri araştırılırken, bu müziğin öncelikle halk çalgıları ile nasıl seslendirilmekte olduğunun bilinmesi gerekir. Bu halk çalgılarından da önce ulusal çalgımız olmasından dolayı bağlamanın, daha sonra da keman ile bazı yönlerden benzerliği açısından yaylı halk çalgılarının çalınma yöntem ve tekniklerinin incelenmesi gerekir. Ancak yapılan araştırmalarda, bağlama için yazılmış birkaç başlangıç metodunun dışında halk çalgısı metoduna rastlanılmamıştır.

Yaylı halk çalgılarının çalınma yöntemleri ile ilgili hiçbir yazılı kaynak bulunmamasından dolayı, bu çalgıları çalan çeşitli çalıcılarla görüşülmüş, onlardan bu çalgıların çalınma ve yorumlanma yöntemleri hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Yaylı halk çalgılarının çalınışında sistemli bir yay kullanılışı görülmemektedir. Yay değiştirmeler gelişigüzel, çalıcının o anki icra durumuna göre yapılmaktadır. Evrensel yaylı çalgılarda kullanılan temel yay teknikleri (detaşe, staccato, legato, v.b.) yaylı halk çalgılarında pek kullanılmamaktadır.

Genel olarak yaylı halk çalgılarında yayın orta ve üst kısımları kullanılmaktadır. Nadir olarak da alt kısmın kullanıldığı görülmektedir. Bu çalgılarda sol el sürekli aynı konumda kalıyor, bazen de çalgısını iyi kullanabilenler en ince telde pozisyon geçme gereği duyuyorlar. Ama genellikle pozisyon geçilmesi gereken bölümler bir oktav pes olarak çalınıyor ve böylece pozisyon geçme durumu önlenmiş oluyor. Ezgide daha iyi bir tını oluşturmak için gerekli olan 4. parmak çok fazla kullanılmıyor ve bu ses bir sonraki telde açık olarak yani boş tel olarak alınıyor.

Evrensel yaylı çalgılarda tel değiştirme gereği duyulduğu zaman bu durum sağ kolu kaldırmak ya da indirmek suretiyle yani sağ kolun hareketiyle gerçekleştirilirken, yaylı halk çalgılarında tel değiştirmeler, sağ kol sabit kalmak suretiyle sol elde tutulan çalgının sağa ya da sola doğru çevrilmesi sonucu gerçekleştirilmektedir. Yaylı halk çalgılarında sağ ve sol elin böyle rasgele kullanılmasından dolayı, bu çalgılara çalma ve yorumlama yönünden bir kısıtlama getirildiğini söyleyebiliriz.

Halk çalgılarımızdan bağlama ile olsun, yaylı çalgılar ile olsun, türkü söyleyene eşlik edilirken genellikle türkünün ezgisi çalınmaktadır. Bunun yanında bağlama ile eşlik edilirken, zaman zaman değişen ama genellikle ezginin altında sürekli duyulan ve bilinçsizce kullanılan uygular da yer almaktadır. Yine yaylı halk çalgılarından kemençede de bir taraftan ezgi çalınırken, dörtlü aşağıdan ikinci bir ses sü-

rekli duyulmaktadır. Bu yönleri ile bu halk çalgıları gerçek bir eşlik çalgısı niteliğindedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi halk çalgıları genellikle ezgiyi çaldıklarına göre, bu çalgıların çalınışında söyleyişe uygun bir çalma geleneğinin olduğunu söyleyebiliriz. Evrensel bir çalgı olan keman ile de halk türkülerinin seslendirilme yöntemleri araştırılırken söz ögesinden, yani söyleyiş özelliklerinden yola çıkılabilir. Ancak, keman ile seslendirilmesi düşünülen ezgi sözsüz bir oyun havası ise, bu durumda da ezginin genel karakteri, yapısı, yöresel seslendirilme şekli, v.b. özellikleri ile oyuncuların figürleri göz önünde bulundurularak buna göre bir çalma yönteminin oluşturulması doğru sayılabilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi;

Türk okul müzik eğitiminin önemli bir ögesi olan çalgı eğitiminde, Türk halk müziğinden yararlanılması ve böylece, hem çalgı eğitiminin daha verimli ve etkin hale getirilmesi, hem de Türk halk müziğinin çağdaş tekniklerle işlenip dünyaya tanıtılması düşüncesi Cumhuriyet döneminden günümüze kadar üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Birçok müzik eğitimcimiz ve bestecimiz halk müziği motiflerinden yararlanarak, evrensel boyutta değerli eserler vermişlerdir.

Bugün ülkemizde sanatçı ve öğretmen yetiştiren birçok müzik kurumu vardır. Özellikle müzik eğitimcisi yetiştiren kurumlardaki öğrencilerin, batı müziği kökenli etüt ve eserlerin yanı sıra, Türk halk müziğine dayalı etüt ve eserleri de seslendirmesi gereği artık tartışılmamaktadır. Buna rağmen çağdaş çok sesli Türk müziği eserleri bu kurumlarda etkin bir biçimde seslendirilmemektedir. Kanımca bunun çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan en önemlisi müzik öğretmenliği anabilim dallarının eğitim süresi ile ilgilidir. Çünkü; bugüne kadar yazılmış olan çağdaş çoksesli Türk müziği eserlerinin çoğunluğunun, çalma ve yorumlama zorlukları ile teknik güçlükleri vardır. Bu kurumlardaki dört yıllık bir eğitim süresi eserlerdeki mevcut güçlükleri yenmeğe yetmemektedir. Keman çalma ile ilgili bütün teknik ve yöntemlerin öğrencilere tam olarak verilebilmesi için eğitim süresinin en az altı yıl olması gerekmektedir.

İşte bu ve buna benzer nedenlerden dolayı, bazı keman çalma tekniklerinin öğrencilere kazandırılmasında yardımcı olabileceği ve küçük de olsa keman eğitimine bir katkı sağlayabileceği düşüncesiyle bu çalışma yapılmıştır.

Çalışma; Türk halk müziğinin evrensel keman çalma teknikleri ile işlenip akademik boyutlara çekilebilmesi ve gelecekte yapılacak olan bu ve buna benzer başka araştırmalara bir başlangıç olabilmesi açısından, önemli görünmektedir.

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır;

1. Türk halk müziği halk çalgılarının yanı sıra keman ile de, evrensel keman çalma tekniklerinden yararlanılarak daha dinamik, daha etkili ve çağın gereğine uygun olarak çalınabilir.
2. Türk halk müziği kendi doğal yapısı ile çeşitli keman çalma tekniklerini öğrencilere kazandırmada büyük ölçüde yardımcı olabilecek bir yapıdadır.
3. Keman eğitiminde Türk halk müziğinden yararlanma “çevreden evrene” ilkesine uygun düşeceğinden olumlu sonuçlar verebilecektir. Böylece bu müzik gelenekselliğın ötesinde evrensel boyutlara çekilebilecektir.

Sınırlılıklar;

1. Bu çalışma üzerinde çalışılan halk ezgileri ile sınırlıdır.
2. Çalışmada zeybek, karşılama, halay, v.b. sözsüz halk ezgileri örnek olarak seçilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

1.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni genellikle sözsüz halk ezgileridir. Ancak evrenin büyüklüğü ve ezgilerin benzer özelliklerinin olmasından dolayı, örneklem oluşturma yoluna gidilmiştir. Buna göre, değişik bölgelerden oransız küme yolu ile seçilen yirmi beş halk ezgisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

1.2. Verilerin toplanması

Elde edilen veriler, görüşme ve ilgili kaynakların taranması sonucu elde edilmiştir.

Görüşme, varolan durum hakkında bilgi toplamak için uygun bir veri toplama aracı olarak düşünülmüş ve gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada mevcut olan diğer teorik bilgiler ile üzerinde çalışılan halk ezgileri, kaynak tarama yöntemiyle oluşturulmuştur. Örnek olarak seçilen halk ezgilerinin, değişik yörelerden olmalarına ve farklı makamsal özellikler göstermelerine dikkat edilmiştir.

1.3. Verilerin çözümlenmesi

Türk halk müziğinin keman ile seslendirilme yöntemleri araştırılırken, ezgilerin genel karakterleri, bölgesel özellikleri ve geleneksel icra ediliş biçimleri incelenmiş, daha sonra yay ve parmak numaraları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yapılan

çalışmalar, bu alanda uzman olan çeşitli sanatçı ve eğitimci kişilere gösterilmiş, onların eleştirileri doğrultusunda gerekli görülen düzeltmeler yapılarak keman için bir “halk ezgileri” dağarı oluşturulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Keman İçin Türk Halk Ezgileri

Bu bölüm değişik bölgelerden seçilmiş yirmi beş halk ezgisi ve oyun havasından oluşmaktadır. Ancak fazla yer tutacağı endişesiyle örnek oluşturması açısından bu makalede iki sözsüz halk ezgisine yer verilmiştir. Örnek olarak seçilen bu halk ezgilerini, keman ile daha dinamik ve daha etkili olarak seslendirebilmek ana düşüncemiz olmuştur. Bu düşünceden hareket ile halk ezgilerinin seslendirilmesinde legato, detaşe, spiccato, marcato gibi evrensel yay teknikleri kullanılmış, ezgilerde daha güzel bir tını oluşturabilmek için, değişik pozisyonlar ve parmak numaralarına yer verilmiştir.

Sarı Zeybek

Andante

Düz: Mehmet AKPINAR

The musical score for "Sarı Zeybek" is written for violin and consists of eight staves. The tempo is marked "Andante" and the key signature is one flat (B-flat major). The time signature is 9/4. The score includes various dynamics: *mf* (mezzo-forte) and *f* (forte). The notation includes slurs, accents, and fingering numbers (0, 1, 2, 3, 4). The piece concludes with a double bar line and the word "Fine". The composer's name, "Akpınar", is written at the bottom right of the page.

Zeybek

Uyarlama

Mehmet AKPINAR

Andante

Akpınar
D.C. al Fine

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

1.Halk ezgilerimiz evrensel bir çalgı olan keman ile özü bozulmadan daha dinamik, daha etkili ve çağın gereğine uygun olarak çalınabilir.

2.Halk ezgilerimiz kendi doğal yapıları ile bile çeşitli keman çalma tekniklerini öğrencilere kazandırmada yardımcı olabilecek bir yapıdadır.

3.Keman eğitiminde halk müziğinden yararlanılması çağdaş müzik eğitiminin “çevreden evrene” ilkesine uygun düşeceğinden olumlu sonuçlar verebilecektir. Böylece Türk halk müziği hem etkin olarak müzik eğitiminde kullanılabilir, hem de gelenekselliğin ötesinde akademik boyutlara da çekilebilecektir.

4.Oyun havalarının keman ile seslendirilme yöntemleri araştırılırken, oyuncuların hareketlerinden yola çıkmak yani müzik figür uyumunu göz önünde bulundurmamak doğru olacaktır.

5.Halk ezgilerimizin özünü bozmadan, daha etkili seslendirilebilmesi için sol el parmak numaralarının çok büyük önemi vardır. Bunun yanında ezginin karakterini tam olarak yansıtabilmek için “vibrato” nun yerinde ve iyi kullanılması da büyük önem taşımaktadır.

6.Bu çalışma, daha üst düzeyde çalma ve yorumlamayı geliştirebilme yolu açabilir. Buradan hareketle, bu bulguların ışığında özgün etüt ve eserlerin üretilmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- Arseven, V., 1977, Türk Halk Müziğinin Ezgisel Yapısı, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, s. 84, Ankara.
- Arseven, V., 1974, Türk Halk Müziği Çalgıları, Flârmoni Dergisi, Sayı 98, s. 9,
- Sürmen, E., 1982, Türk Halk Oyunları, Türkiye İş Bankası Yayınları, Cilt1, Sayı 4, s. 145.
- Turhan, S., 1992, Anadolu Halk Türküleri ve Ezgileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 18, Ankara.